

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 5 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Raurov Soyib Saidovich-</i> MUSTAMLAKASHILIK SIYOSATI VA MAHALLIY O'ZINI-O'ZI BOSHQARUV	8-13
<i>Мухамедова Муниса Сабировна</i> ЭКСПЕРТИЗА, АТРИБУЦИЯ И МУЗЕЕФИКАЦИЯ КОЛЛЕКЦИЙ ФАРФОРА И ФАЯНСА	14-22
<i>Қахрамон Бахридинов Набиевич</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИДА БОШЛАНГАН ОЧАРЧИЛИКНИНГ САБАБЛАРИ ҲАМДА 1917-1918 ЙИЛЛАРДАГИ ИҚТИСОДИЙ АҲВОЛ	23-31
<i>Siddiqov Mirshod Baxtiyorovich</i> TOSHKENT PROTEZ-ORTOPEDIYA SANOAT KORXONASINING FAOLIYATI (1941-1945 YILLAR)	32-37

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Курпаяниди Константин Иванович</i> KICHIK SANOAT KORXONALARINING INSTITUTSIONAL MUNITINING TADQIQOT METODOLOGIYASINING AYRIM XUSUSIYATLARI	38-50
<i>Хажимуратов Абдуқаҳҳор Абдумуталович</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИЛМИЙ МУҲИТИДА ИНСОН КАПИТАЛИНИ ФАОЛЛАШТИРИШ МАСАЛАСИ	51-65
<i>Очилов Немат Явқочович</i> ҲУДУДЛАРНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИ БАҲОЛАШ ВА ПРОГНОЗЛАШТИРИШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	66-73
<i>Nuraliyev Temurjon Erkinjon o'g'li</i> BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING ANAMIYATI VA UNING TASHKILOT SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	74-82
<i>Қаршиев Келдиёр Эшпулатович</i> ЎЗБЕКИСТОН СУҒУРТА БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛЛАРИ ХИТОЙ ТАЖРИБАСИ АСОСИДА	83-87
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> INVESTITSIYALARNING IQTISODIY ANAMIYATI VA UNING YANGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	88-98
<i>Normatova Madinaxon Ibrohimjon qizi, Xamidova Mamlakat To'xtasinovna</i> KOMPANIYALAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISHDA MARKETING TADQIQOTLARINING ANAMIYATI	99-107
<i>Фаттахова Муниса Абдухамитовна</i> ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА КОНКУРЕНТНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	108-117
<i>Zaynutdinova Umida Djalalovna</i> THEORETICAL DESCRIPTION OF THE MARKETING SYSTEM OF AUTOMOTIVE ENTERPRISES	118-127

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Shigabutdinova Dina Yassaviyevna</i> THE LINGUISTIC SYSTEM OF THE PHILOSOPHY OF GRAMMAR.....	128-134
<i>Sattarov Fozil Faxritdinovich</i> O‘SMIRLARNI XULQ-ATVORIDAGI MUAMMOLARNI HAL QILISH	135-140
<i>Пардаева Марҳабо Давлатовна</i> НАҚШБАНДИЯ ТАЪЛИМОТИ НАВОИЙ ИЖОДИНИНГ ҒОЯВИЙ АСОСИ СИФАТИДА.....	141-147
<i>Kurbanova Sevvara Asanbaevna</i> THE USAGE OF JADID METHODS IN DEVELOPING YOUTH LEARNING COMPETENCE...	148-155

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Xusanova Yulduz Abdirazzoqovna</i> THE INNOVATIVE APPROACH IN LEXICAL UNITS ON JOURNALISM	156-160
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ADJEKTIV KOMPONENTLI KOMPARATIV FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY TAHLILI	161-166
<i>Raximova Muyba Temirovna</i> NEMIS TILIDAGI PAYT ERGASH GAPLI QO‘SHMA GAPLARNING O‘ZBEK TILIDA LEKSIK IFODALANISHI	167-172
<i>Ruzieva Djuletta Elmurodovna</i> NEMIS TILIDAGI MODAL FE‘LLARNING O‘ZBEK TILIDA SINTAKTIK IFODALANISHI	173-178

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Jumaboyev Nabi Pardaboyevich</i> SHARQ MUTAFAKKIRLARI TA‘LIMOTLARI MAZMUNIDAGI ESTETIK, MA‘NAVIY, TARBIYAVIY QADRIYATLARDAN FOYDALANISH OMILLARI	179-187
<i>Одилов Ёрқин Жўраевич</i> ФИЗИКА ФАНИ АСОСИДА ТАЛАБАЛАРНИ ЛОЙИХАВИЙ-КОНСТРУКТОРЛИК ФАОЛИЯТИГА ТАЙЁРЛАШ	188-193
<i>Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich</i> ETYUDLAR ORQALI BO‘LAJAK REJISSORLARNING KASBIY BILIM VA KO‘NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH	194-199
<i>Babadjanov Axmadjan Xudoyberdiyevich</i> TALABALARGA TASVIRIY SAN‘ATDAN PORTRET CHIZISHNI O‘RGATISHDA FIZIOGNOMIKANING TUTGAN O‘RNI	200-208
<i>Хакимова Дилдора Машрабжоновна</i> ИННОВАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА	209-213
<i>Bo‘riboeva Dilraboхon Norboy qizi</i> TALABALARNING GRAFIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	214-217
<i>Kadirov Ramz Turabovich</i> KVINTILIAN NUTQIY USLUBLARINING TALABA-AKTYORLAR SAHNAVIY NUTQINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI PEDAGOGIK AHAMIYATI	218-222

<i>Usmanov Botir Allaberdiyevich</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARI TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	223-230
<i>Nusharov Bobir Bolbekovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINING PEDAGOGIK DOLZARB MASALALARI.....	231-236
<i>Mamatqosimova Nodira</i> BO'LAJAK MADANIYAT XODIMLARINING BADIY DIDINI RIVOJLANTIRISHDA SENOGRAFIYA MASALALARI	237-241
<i>Eliboyeva Lola Sulaymonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA BILIMLARNI O'ZLASHTIRISHNING DIDAKTIK ASOSLARI	242-247
<i>Mustafayev Yoqubjon Xayrullayevich</i> JISMONIY TARBIYA MUTAXASSISLARINI KOMPETENTLI TAYYORLASHNING DIDAKTIK MASALALARI	248-253
<i>Inoyatov Odiljon Sobitovich, Yakubova Nafisa Odiljanovna</i> O'QUVCHILAR BILISH VA GRAFIK FAOLIYATINING RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMOLARI	254-261
<i>Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi</i> O'QIB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA METAKOGNITIV STRATEGIYADAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	262-266
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TASVIRIY SAN'AT TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA QO'YILADIGAN ZAMONAVIY PEDAGOGIK TALABLAR	267-273
<i>Пуримбетов Бахыт Аллабаевич</i> БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ТЕАТР ПЕДАГОГИКАСИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИАТЛАРИ	274-279
<i>Байбаева Мухайё Худайбергеновна, Имомов Инъомиддин Абдулхамидович</i> БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИДА СОҒЛОМ ВА ИЖОДИЙ МУҲИТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БОШҚАРУВ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИ (HARD SKILLS) ВА (SOFT SKILLS) РАҶБАР ПРОФЕССИОНАЛИЗМИНИ ИФОДАЛАШ БИРЛИГИ СИФАТИДА	280-285
<i>Мельзиддинов Руслан Адхамович</i> ФУТБОЛЧИЛАРНИНГ ТЕХНИК-ТАКТИК ҲАРАКАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРЛАНГАНЛИК ДАРАЖАСИ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ	286-292
<i>Xurramov Rustam Sayfiddinovich</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARINING EVRISTIK QOBILİYATINI RIVOJLANTIRISH	293-299
<i>Kayumov Erkin Kazakbayevich</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILARNI KAMOLIDDIN BEHZODNING IJODI BILAN TANISHTIRISHNING AHAMIYATI	300-310

13.00.00 – Педагогика фанлар

Yusupova Shoxista Alimjanovna
GulDU “Tasviriy san’at va muhandislik
grafikasi” kafedrasida o’qituvchisi,
Email: yusupovashoxista32@gmail.com

TASVIRIY SAN’AT TO’GARAK MASHG’ULOTLARIDA QO’YILADIGAN ZAMONAVIY PEDAGOGIK TALABLAR

Annotatsiya. Ushbu maqolada tasviriy san’at to’garak mashg’ulotlarining o’quvchilar uchun muhim ahamiyati, umumiy o’rta ta’lim maktablarida tasviriy san’at to’garak mashg’ulotlarining faoliyati, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni dars jarayonida qo’llanilishi va uning ta’lim sifatini oshirishidagi o’rni. Tasviriy san’at to’garak darslarining mazmuni va metodikasining zamonaviy talablari, dars mashg’ulotlarini tashkil etish qoidalari haqida qisqacha ma’lumot berib o’tilgan.

Kalit so’zlar: tasviriy san’at, to’garak, maqsad, dars, ijodkorlik, xotira, grafik, o’yin, o’qituvchi, o’quvchi, ta’lim, zamonaviy vosita, an’anaviy, pedagogik texnologiya, psixologik.

Yusupova Shakhista Alimzhanovna
teacher of the department "Fine arts
and engineering graphics", Gulistan State University

MODERN PEDAGOGICAL REQUIREMENTS APPLIED IN THE CLASSES OF FINE ARTS

Abstract. This article discusses the importance of fine art circles for students, the activities of fine art circles in secondary schools, the use of modern pedagogical technologies during the lesson and its significance, its role in improving the quality of education. Work researches modern requirements for the content and methodology of fine arts, gives information about the rules for organizing lessons.

Key words: fine arts, circle, goal, lesson, creativity, memory, graphics, game, teacher, student, education, modern instrument, traditional, pedagogical technology, psychological.

Юсупова Шахиста Алимжановна
преподаватель кафедры “Изобразительное искусство
и инженерная графика” ГулГУ

СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТРЕБОВАНИЯ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ НА ЗАНЯТИЯХ КРУЖКОВ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫМ ИСКУССТВОМ

Аннотация. В данной статье рассматривается значение кружков изобразительного искусства для учащихся, деятельность кружков изобразительного искусства в общеобразовательных общеобразовательных школах, использование современных педагогических технологий в ходе урока и его значение, его роль в повышении качества образования. В работе исследуются такие вопросы как, современные требования к содержанию и методике занятий изобразительным искусством, дана информация о правилах организации уроков.

Ключевые слова: изобразительное искусство, круг, цель, урок, творчество, память, графика, игра, учитель, ученик, образование, современный инструмент, традиционный, педагогическая технология, психологический

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I5Y2023N36>

Kirish. Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev tomonidan, bugungi kun yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ularni madaniyat, san'at, jismoniy tarbiya va sportga keng jalb etish, ularda axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanish ko'nikmasini shakllantirish, kitobxonlikni targ'ib etish, xotin-qizlar bandligini ta'minlash masalalari bo'yicha ilgari surilgan 5ta muhim tashabbusni amalga oshirish yuzasidan bir qator ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Yoshlarimizning ta'lim olishi, kasb-hunar egallashi uchun zamonaviy sharoit va imkoniyatlar yaratilgan. Bugungi kunda ta'lim tizimida ilg'or pedagogik texnologiyalarini, zamonaviy o'quv uslubiy manbalarni yaratish va o'quv tarbiya jarayonini didaktik jihatdan ta'minlash muhim vazifalaridan biri bo'lib hisoblanmoqda. Shu sababli, dars jarayonlarini hozirgi ta'lim tizimi yo'nalishiga oid uslublarda ishlab chiqib va uni amaliyotga tadbiq etish katta vazifalardan biridir. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida amalga oshirilayotgan pedagogik faoliyatning muhim yo'nalishlaridan biri bu tasviriy san'at to'garak mashg'uloti bo'lib, bunda o'quvchilarning ma'naviy va axloqiy tarbiyasi, badiiy ta'limi, mehnat intizomini kuchaytirish muhim bo'g'ini hisoblanadi. Ularda tafakkur qilish madaniyati va ma'naviy fikrlash, maqsadga yo'naltirilganlik, o'zini-o'zi nazorat qilish, yuklatilgan vazifaga nisbatan javobgarlik hissini sezish kabi xislatlarni tarbiyalaydi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Tasviriy san'at kompozitsiyalar orqali o'quvchilarning ijodiy tasavvurlari, san'at haqidagi tushunchalari va badiiy didlarini rivojlantirish- pedagogik vazifa hisoblanadi. Hozirgi globallashtirilgan, tashqi ma'naviy tahdidlar kuchaygan, axborot texnologiyalarning rivojlanishi, mobil telefonlar imkoniyatlarining oshib borayotganligi yoshlar bilim olishi uchun qulay sharoitlar yaratish bilan bir qator zararli odatlarning ko'payishiga ham olib kelinmoqda. Ular har bir muammolar echimi internet saytlaridan qidirib, turli yot g'oyalar ta'siriga tushib qolishmoqda. Bu hozirgi yoshlarni ma'naviy etuk shaxs sifatida tarbiyalashdagi asosiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda [3; B.4]. Shu sababdan, yoshlarni har hil to'garak mashg'ulotlariga jalb etish va qiziqtirish o'qituvchilarning muhim vazifalaridan biri bo'lib kelmoqda. Ayniqsa, tasviriy san'at to'garak mashg'ulotlari o'quvchilar har tomonlama chuqur ma'naviy tarbiya olishlari muhim omilga aylangan. Zero, tasviriy san'at turlarining fazilatlarini ham o'ziga xos bo'lib, ularni boshqa hech qanday soha va narsa bilan almashtirib bo'lmaydi. Biroq bu soha qanchalik qiziqarli ekanligini yoshlarga singdirilsagina pedagog o'z maqsadiga erisha oladi. Bunda albatta, o'qituvchilar tomonidan zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanilsa, dars jarayonlari yanada qiziqarli va samarali tarzda o'tkaziladi. Mashg'ulot jarayonida zamonaviy texnologiyalarning imkoniyati juda keng. Biroq bugungi kunda tasviriy san'at mashg'ulotlarimiz ko'proq an'anaviy tarzga olib borilmoqda. Bu ko'rinishdagi dars mashg'ulotlari o'quvchilarning bu sohaga bo'lgan qiziqishlarini so'nishiga va bu to'garakni tark etishlariga olib kelishi mumkin.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at fani bo'yicha darsdan tashqari ya'ni to'garak mashg'ulotlarini tashkil etish muhim hisoblanib kelinmoqda. Bular nafaqat tasviriy

san'at (rasm), amaliy san'at(naqqoshlik), rangtasvir(dastgohli rangtasvir), grafika, me'morchilik, chizmachilik, haykaltaroshlik va boshqalar ham bo'lishi mumkin. To'garaklar uch guruhga taqsimlanadi, bular (1-4 sinflar) kichik guruhlar, (5-8 sinflar) o'rta guruhlar va (9-11 sinflar) katta guruhlar bo'linib tashkil etiladi. Tasviriy san'at soxasidagi sinfdan tashqari ishlar ya'ni to'garak mashg'ulotlari badiiy ta'lim va estetik tarbiyaning eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. Tasviriy san'at to'garak mashg'ulotlari ishlari quyidagi vazifalarni amalga oshirish amalga oshirishni nazarda tutadi:

- o'quvchilarda tevarak-atrofdagi narsa va xodisalarga estetik munosabatni tarkib toptirish, ularni go'zallikni xis qila bilishga va tushunishga xamda shu xis-tushunchalarni xayotga tatbiq etishga o'rgatish;

- o'quvchilarga haqqoniy rasm chizish asoslari haqida ma'lumot va bilim berish, ularda narsaning o'ziga qarab, xotiradan va tasavvurdan rasm chizish soxasida ko'nikma xamda malakalar xosil qilish;

- ularni dekorativ-amliy san'at xususiyatlari bilan tanishtirish;

- tasviriy san'atning barcha o'quv mashg'ulotlarini bolalarda ijodiy qobiliyat, did va tasavvurni o'stirishga qaratish;

- o'quvchilarni tasviriy san'at va dekorativ-amaliy san'atning eng yaxshi namunalari bilan tanishtirib, ularda bu san'at turining o'ziga xos xususiyatlari to'g'risidagi tushunchalarning o'sishiga yordam berish, ularning asarlarni emotsional idrok etish qobiliyatini o'stirish, san'atga qiziqish va muxabbatini oshirish;

- o'quvchilarda turli-tuman ijtimoiy faoliyatlarga estetik talablarni xisobga olgan xolda ijodiy yondashish ko'nikmasini xosil qilish;

- turli o'quv fanlarini o'rganayotganda, shuningdek, texnik ijodiyotda rasmdan foydalana bilishga o'rgatish.

To'garak mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilar tasviriy san'at turlari (xaykaltaroshlik, me'morlik, grafika, rangtasvir, dekorativ va amaliy san'at)dan dars jarayonida olgan bilimlarini kengaytirib, uning biror turi bilan amalda shug'ullanadilar [2; B.155.].

Ta'lim tizimida yangidan-yangi o'zgarishlar bo'lgani sababli barcha predmetlar qatori tasviriy san'at darslarining mazmuni va metodikasiga ham yangi va zamonaviy talablar qo'yilmoqda. Bu talablarning asosiylari quyidagilardan iboradir:

- 1.Darsda ta'limiy-didaktik, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi maqsadlarni to'g'ri qo'ya bilish va ularni amalga oshirish.

- 2.Darsda ta'limning faol usul va uslublarini qo'llay bilish.

- 3.Dars jarayonida xalq pedagogikasi an'alarini, jahon pedagogikasi, ruhshunosligi borasiga yaratilgan yangiliklarni sintetik tarzda ishlatish.

"Zamonaviy talablar" tushunchasi san'at va fan sohasidagi yutuqlar jamiyatning rivojlanish darajasini hisobga olingan holda, dars mashg'ulotlariga qo'yilgan talablar bo'lib, tasviriy san'at to'garak darslari o'qitishning maqsad va vazifalariga mos tarzda keyingi o'quv-kasbiy hamda pedagogik faoliyatiga tayyorlashda xizmat qilishni bildiradi.

Muhokama. Mashg'ulot jarayonida mazkur vazifalarni zamonaviy ta'lim texnologiyalari negizida qo'llash o'quvchilar natijalarini yuqoriga olib chiqishda yanada samarali sanaladi. Qolaversa, zamonaviy sharoitda tasviriy san'at to'garaklarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini yanada rivojlantirishda ijodiy faoliyat jarayonini tashkil etadi. Metodik jihatdan to'g'ri va samarali tashkil etishda ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ham muhim talab

qilinadi. Hozirgi kunda respublika uzluksiz ta'lim tizimida o'ndan ortiq ta'lim texnologiyalaridan foydalanib kelinmoqda. Tasviriy san'at to'garaklarida o'quvchilar ijodiy qobiliyatini rivojlantirish uchun ta'lim texnologiyalari orasidan individual, muammoli, tabaqalashtirilgan, interfaol, loyiha va innovatsion ta'lim texnologiyalari tanlab olingan.

To'garak faoliyatining muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'quvchilarning mashg'ulotga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirish va bu qiziqishni doimiy ravishda oshirib borishga bog'liqdir. Mashg'ulot a'zosida tasviriy san'atga qiziqishi va hafsala bo'lmagan o'quvchilardan yaxshi natija kutib bo'lmaydi [4; B.23.]. O'qituvchining qimmat vaqti va mehnati sarflangani qoladi. Agar mashg'ulotlar o'yinli tarzda interfaol metodlarga tayanib, har mavzuda qiziquvchi a'zo o'ziga kerakli ma'lumotlarini olaversa keyingi mashg'ulotni intiq bo'lib kuta boshlaydi. O'qituvchining mehnatini va mas'uliyatni bo'yniga olgan holda his qilib yuzaga chiqaradi.

Tasviriy san'at to'garak mashg'ulotlarida o'quvchilarning qiziqishlarini oshirishning bir qator yo'llari mavjuddir bular:

- san'atning mohiyatini o'quvchilar ongiga singdirish;
- mashhur san'at namoyandalarining hayoti va ijodi yuzasidan suhbatlar o'tkazish, filmlar namoyish etish va albomlar tayyorlatish;
- meyorini olgan holda, o'quvchilarning erishgan yutuqlarini yuzaga chiqarib qayd qilish, rag'batlantirish va ibratli ishlarni to'garakdagi barcha o'quvchilarga namoyish etish;
- mashhur va qiziqarli bo'lgan san'at asarlari, rassomlar haqida suhbat, savol-javob va munozara o'tkazish;
- muvaffaqiyatga erishgan o'quvchilarning ishlaridan ko'rgazmalar tashkil etish va ularning ishlarini shahar, tuman, viloyat va respublika ko'rgazmalariga tavsiya etish;
- har bir mashg'ulotda o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga yangi bilim, tushuncha va malakalar berish;
- tasviriy san'at to'garak mashg'ulotlarida o'yin, savol-javoblar, musobaqa tarzda tashkil etish(viktorina, krosvord, chaynvord echish);
- o'quvchilarning tasviriy ijodi uchun ularni ruhiy holati bo'yicha qiziqtirgan mavzularini tavsiya etish;
- mashg'ulot jarayonida muammoli vaziyatlarni yuzaga keltirib va uni echish darsini o'tish;
- to'garak ishtirokchilarni yirik muzey va ko'rgazmalarga olib borib, sayohatlarni tashkil etish.

Shuni takidlab o'tish joizki, o'quvchilarni qiziqishlarini oshirish maqsadida, aniq bir mavzularni tanlashda bir yoqlama qarash yaramaydi. Buning uchun faqat mavzularning va vazifalarning qiziqishlari bo'lishiga emas balkim, bu materialning o'quvchilar idroki, qobiliyatiga, ruhiy holatiga, mahoratiga, tasviriy imkoniyatiga mosligiga e'tibor qaratmoq kerak. Bunda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalangan holdagina albatta.

Natijalar. O'quvchilarning mashg'ulot jarayonida faol ishtiroki albatta, birinchi navbatda to'garak raxbarining shaxsiy namunasi ijodkor bo'lishi juda muhim vazifalardan biridir. O'qituvchi har bir dars mashg'uloti uchun mavzuga oid tarqatma materiallar va ko'rgazmali qurollarni tayyorlaydi, aniqrog'i dars o'tishga tayyorlanadi. Shu sababli har bir dars mashg'ulotlariga o'qituvchi puxta tayyorgarlik ko'rmog'i, zarur ko'rgazmalar, didaktik, tarqatma materiallar tayyorlashi va ulardan o'z o'rnida va samarali foydalanishi muhimdir. O'qituvchi tomonidan faollik va ijodkorlik bilan ish jarayoni olib borilsa, o'quvchilarning darsga

bo'lgan qiziqishlari yanada ortadi. Bunda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish ayni muddaodir. Bu albatta, xar bir o'qituvchining izlanuvchanligi va ijodkorligiga bog'liqdir. Mashg'ulot davomida yangi metodlardan foydalanishi va dars jarayoni puxta tayyorlanishida yuzaga keladi. Yana shuni ta'kidlash joizkim, mashg'ulotlar jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning har bir yutug'i uchun rag'batlantirishi va o'quvchilarning ruhiyatini ko'taruvchi barcha usullardan foydalanishi kerak. Bu esa quyidagi talablar orqali amalga oshiriladi:

1) Tasviriy san'at to'garak mashg'ulotlarida innovatsion texnologiyalar asosida darslarni tashkil etish hamda to'garak mashg'ulotlarini takomillashtirish pedagogik-psixologik jihatlarini tahlil etish;

2) Tasviriy san'at to'garak mashg'ulotlarida texnologiya asosida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirish;

3) Tasviriy san'at to'garak mashg'ulotlaridavitagen texnologiyalar vositasida to'garaklarda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning metodik ta'minotini takomillashtirish;

4) Tasviriy san'at to'garak mashg'ulotlarida kompetensiyaviy va refleksiv yondashuv asosida to'garaklarda o'quvchilarning ijodiy qobiliyati rivojlanganlik darajasini tashxislovchi mezonlarni takomillashtirish.

Ta'lim tizimida o'qitish usullarining boy xazinasini to'planib kelingan. Biz ta'limning rivojlanishida pedagogik talablardan to'g'ri foydalana olsak, ko'zlangan natijaga ishonch va qisqa yo'l bilan erisha olamiz. Biroq, zamon o'zgarishi bilan ta'lim tizimining rivojlanishiga qarab yangidan-yangi texnologiyalar yaratilib kelinmoqda [5; B.72.]. Ushbu yaratilayotgan zamonaviy texnologiyalardan ko'proq foydalanish yaxshi, biroq eski texnologiyalarni yoddan chiqarmasligimiz lozim, ya'ni ular (eski texnologiyalar)ni yaxshi, sifatli, o'tkir metodlarini dars jarayonida qo'llab turishimiz foydadan xoli bo'lmaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, umumiy o'rta ta'lim maktablarida to'garak mashg'ulotlarida olib borilgan kuzatishlar natijasida, ko'pchilik o'qituvchilar turli xil materil va tasvirlash texnikasini qo'llashga e'tibor qaratishmaydi. Mashg'ulotlar juda ham zerikarli va samarasiz olib boriladi.

Bundan ko'rinib turibdiki, tasviriy san'at to'garak mashg'ulotlari oddiy ya'ni an'anaviy ko'rinishida emas balkim, ba'zi hollarda no'anaviy texnologiyalardan foydalanilsa o'qituvchi o'z oldigan qo'yan maqsadiga yanada tezroq erishadi. To'garak mashg'uloti jarayonlarida muammoli metodlar, interfaol metodlar, amaliy o'yinlar, o'quv loyihalari, grafik organayzerlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanilsa maqsadga muvofiq bo'lgan bo'lar edi.

An'anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda dars jarayoni oqilona tashkil etilishi, o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishlarini orttirib, ularning ta'lim jarayonida faolligi muttasil rivojlantirib turilishi, o'quv mavzuni kichik-kichik bo'laklarga bo'lib ularning mazmunini ochishda bahs-munozara, aqliy hujum, o'z fikrlarini isbotlab berish qobiliyatini rivojlantirishga undash, kichik guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar metodlarini qo'llash, rang-barang qiziqtiruvchi savol-javoblar va ularga misollar keltirish, o'quvchilarni berilgan amaliy mashg'ulotlarni mustaqil bajarishga undash, har xil baholash usullari va ta'lim vositalaridan o'z o'rnida va vaziyatga qarab joyida foydalanish talab etiladi. Interfaol metodlarning keng miqiyosda ta'lim jarayoniga tatbiq etilayotganligining boisi shundaki, unda o'quv maqsadlariga garovli erishiladi. Texnologik yondashuvning eng avvalo yuzakichilikka emas, balki rejalashtirilgan natijani amalga oshirish imkonini beruvchi samarali yondashuv

ekanligini anglagan o'qituvchilar uni o'z faoliyatlariga yondashgan holda tatbiq etishlariga omil bo'la oladi. An'anaviy o'quv jarayonida asosiy omil-pedagog (va uning faoliyati) hisoblansa, pedagogik texnologiyada birinchi o'rinda o'qish jarayonidagi o'quvchilar faoliyati qo'yiladi.

Hozirgi zamon ta'limida bugungi kun yoshlarning talabiga muvofiq o'qituvchi o'z faoliyatida birqator vazifalarni amalga oshirishi lozim. Birinchidan, o'z faoliyatini tahlil qilish, ijodkorlik, izlanish, qiyoslash, yo'l qo'ygan uslubiy kamchiliklarni tanqidiy baholab, ularni bartaraf etishni o'rganish, o'z ish faoliyatini yanada takomillashtirish ustida tinimsiz mehnat qilish, pirovard natijada o'z faoliyatining mukammal, o'ziga xos shakl va uslubini belgilab maqsad qilib olishi kerak. Ikkinchidan, ilg'or, tajribali, yutuq va imkoniyatga ega bo'lgan hamkasblarining ish tajribalarini qunt bilan o'rganish, o'z sharoiti va imkoniyatidan kelib chiqib, ularni amaliyotga qo'llay olishi va takomillashtirib borish lozim. Uchinchidan, yuqori natijalarni ko'rsatgan xorijiy pedagogik tajribalarni ijodiy va amaliy o'rganishi lozim. To'rtinchidan, respublikamizda va xorijiy mamlakatlarda chop etilayotgan pedagogik texnologiyalar va metodik yangiliklarni uzluksiz tarzda kuzatib, o'ziga kerak ma'lumotlarni qayd etib borish kerak.

Biz texnologiyalar kundan-kunga rivojlanayotgan davrda yashamoqdamiz. rivojlanishlar natijasida o'quvchi yo'shlar, o'qituvchilardan yanada kunli va qiziqarli ma'lumotlarni talab etmoqda. Bugungi kunda, darsning ta'limiy maqsadiga bir emas, bir necha metodlardan foydalanish evaziga erishilmoqda [6; B.22.]. Agar mashg'ulotlar jarayonida samaradorlik darajasi pasaysa yoki o'sish kuzatilmasa, darrov xushyorlik tortib, metodni o'zgartirishga tog'ri keladi. Har bir mashg'ulotlarni turli hil va eng yaxshi saralangan o'qitish metodlarini qo'llagan holda tashkil etilsa, o'quvchilarning mustaqil aqliy faoliyatini faollashtirishga, o'quvchining nazariy bilimlarni to'liq o'zlashtirishlariga yordam beradi. Buning samarasining natijasida esa o'qituvchining o'z kasbiga qiziqishi ortib borishiga va o'z ustida yanada mehnat qilib yuqori natijalarga erishish istagini olib keladi. Darslarda berilayotgan ilmiy-nazariy bilimlar yordamida o'quvchida mustaqil fikrlay olishiga, dunyoqarashi, tasviriy san'at borasidagi bilimlarining o'trib borishiga sharoit yaratiladi. Aksincha, bir xil metodning qo'llanishi yoki uning noto'g'ri qo'llanilishida esa o'quvchidagi fanga bo'lgan qiziqishini so'ndiradi, zerikadi va uning aqliy faoliyatini susaytiradi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, o'qituvchi interfaol usullarni ko'p bilsa, o'z pedagogik faoliyatida faqat yagona bir metodning o'zi bilan chegaralanib qolmay, amaliyotda ularni bir-biriga qiyoslab, darsning ta'limiy maqsadlariga muvofiqligini tanlab dars o'tish imkoniyatlari shakllanadi.

Tasviriy san'at dars mashg'ulotlari, o'quvchirining ma'naviy olamini boyitiladi, badiiy didini shakllantiradi, tabiatga muhabbatni oshiradi, ranglar olamini yanada kengroq o'rganadi, dunyoqarashini kengaytirdi, mustaqil fikrlashga undaydi, ruhiyatini tarbiyalaydi, barcha san'at turlari o'z o'quvchisiga va tinglovchisiga yoki tomoshabiniga o'tkaziladigan badiiy, ruhiy ta'siri orqali bilim beradi va eng muhimi uni tarbiyalaydi. Zero, har bir o'qituvchining oliy maqsadi o'quvchilarni ijodkorlik ruhida tarbiyalash, Vatanga muhabbat, milliy g'urur, yurt tinchligi, yuksak axloqiy fazilatlar, mehnatsevarlik tuyg'ulari muhim mezonlardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar/Literatura/References

1. Sh.Mirziyoyev “Bilimli avlod-buyuk kelajakning, tadbirkor halqi-farovon hayotning, do‘stona hamkorlik esa taraqqiyotning kafolatidir”. T.: 2018.
2. Abdurasulov S.F.Tasviriy san’at o‘qitish metodikasi. T.: 2002.
3. Sultonov X.E.,Sobirov T, Xudoynazarova U.Sh., Anqaboyev R.T. “Yosh musavvir” metodik qo‘llanma.T.: 2017.
4. T.Qoziyev, A.Enamov, T.Qanoatov, A.Nurqobilov. “San’at” jurnali nashriyoti. T.: 2003.
5. R.Hasanov. Tasviriy san’at asoslari. T.: 2008 y.
6. S.Abdurasulov. Tasviriy san’at o‘qitish metodlari. T.: 2012 y.